

A calvinismus.

IV—VI.¹

Új fejezet, ezzel bizonyos tekintetben új hang s az eddiginél sokkal határozottabb irány kezdődik a Kálvin könyvében. Eddig is láttuk távolról a vészteljes felhőket, hallottuk a távoli menydörgés moraját. Most azonban fejünk felett van a vihar s szemeink előtt cikáznak a villámok. Az a polemikus hang, mely eddig is lépten-nyomon megnyilatkozott, itt sokkal határozottabb alakot ölt. Az a törekvés, mely az ellenfél állításainak megczáfolására igyekezett, most már annak teljes megsemmisítését tűzte ki czélul.

Vajjon mi idézte elő ezt a szemmel látható változást? Egyes theologiai írók (Köstlin, A. Pierson) úgy magyarázzák, hogy már az *Institutio* első kiadását egy korábbi munka új átdolgozásának tüntetik fel. E szerint az eredeti alapmunka az első III. fejezet volt. Az utolsó három fejezet későbbben, mint függelék, úgy csatlakozott hozzá. Ezért eltérő annak a hangja, nyelvezete, methodusa s ezért nem lehet tisztán az előzőkkel való összefüggését megállapítani. Az új hangot és irányt pedig azért vette fel az író, merf időközben az újrakeresztelkedés és a társadalmi rend felforgatásának a vádjá emeltetett a protestansok ellen. Így tehát a három utolsó fejezet tisztán a vádak ellen való védelem czéljából keletkezett volna. *Stühelin* már a sacramentumokról szóló IV-ik fejezetet is az előzőkkel összefüggésbe hozza s csupán a két utolsó fejezetet tekinti helyi és idői jellegűeknek. *Nagy Károly* a tartalom után indulva, az egész művet három fejezetre osztja. I. „A törvény és a hit“ (az 1—2. fej.) II. „A kegyelmi eszközök“ (a 3—5. fej.). III. „A ker. szabadságról“ (a 6. fej.).² Ilyen felosztás mellett a mű határozottan

¹ Az I—III-at I. Ker. Magvető 1904. évi folyamában.

² „Kálvin theológiája“ 19—20 l.

rendszeresebb alakot nyerne. Azonban még mindig fennmarad a kérdés: mi az oka a IV-ik fejezettel kezdődő hang- és irányváltásnak? Ezt az okot kereshetjük a sacramentumokkal való szertelen visszaélésekben, a protestantismus ellen megindult nagyobb mérvű üldözésekben és a vádak határozottabb alakjában, vagy végül abban a különös nyomatékban és súlyban, melyet Kálvin a sacramentumok helyes felfogására és gyakorlatára helyezett. Hiszen maga mondja, hogy ezekről „határozottan tanfogalmat adni, különös nagy érdekünk“. Bármilyen legyen az ok, annyi bizonyos, hogy dogmatikai szempontból igen lényeges a sacramentumokról való felfogás s e nélkül a calvinismus ismertetése teljes nem lehetne.

IV. A sacramentumokról.

Az ősz keresztény egyház támaszkodva az apostolok gyakorlatára, ragaszkodva a Máté 28 r. 19. v.-ben foglalt parancshoz, melyet föltétlenül hitelesnek tartott és követve Jézusnak a páscha estéjén végrehajtott jelképes cselekedetét: híven gyakorolta a keresztséget és urvacserát. Ez a kettő az ősz keresztény cultus-cselekmény. Az első kifejezte azt a tényt, hogy a megkeresztelt a keresztények életközösségébe lépett, az utolsó pedig egyszerűen a Jézus halálára emlékeztető cselekedet volt.

Azonban a hierarchiai szellem ébredésével el kezdték veszíteni egyszerűségüket. A milyen mértékben erősbödött és terjedt az a szellem, olyan mértékben borult valamely mystikus homály a kereszténység egyszerű szertartásaira is. Ugyanis a hierarchiai érdek azt követelte, hogy mindent, a mit a papság kezel, bizonyos titokteljes sötétség borítson. Így sokkal biztosabban lehet uralkodni a lelkeken. A nevezett érdek befolyása alatt úgy a keresztség, mint az urvacsera mysteriummá változott, melyekben az isteni kegyelem különösképpen működik. Már a scholastikus írónál úgy vannak feltüntetve e cselekmények, a melyek *ex opere operato*, tehát az egyszerű végrehajtás által hatnak az emberre.

A hierarchiai szellem, a kereszténység két őszertartását nemcsak hogy kiforgatta eredeti jelentőségéből, hanem a mysteriumok számát is megszorította, hogy a keresztséget

annál inkább magához lánczolja. A két szentség mellé még öt sorakozott, u. m. a bérnálás, a gyónás, a házasság, az egyházi rend és az utolsó kenet s így számuk hétre szaporodott. Augustinusig még csak öt mysterium, vagy a mint a Vulgata nyomán nevezték, sacramentum volt. Aquinói Tamás „Summa Theologiae“-jában már mind e hét le van vezetve s a scholastikai tanfogalommal ellátva. Ha egyéb tekintetben szigorúan ragaszkodott volna is az egyház a Jézus rendeleteihez; de a sacramentumokkal való visszaélései által, melyekkel azokat mind meg annyi opus operatumná változtatta s a lelkeken való uralomra használta, megérlelte és előkészítette a reformatiót.

A reformatorok egyetértettek abban, hogy a sacramentumok száma az ősegyház gyakorlatának megfelelően kettőre szállítandó. Azonban úgy a keresztséget, mint az urvaesorát illetőleg különböző nézetben voltak, s különösen az utóbbi nagy és heves harcoknak lett az oka és forrása. Nem tartozván ide a Luther és Zwingli felfogása, mi a Kálvin nézeteit ismertetjük röviden.

Mi a sacramentum? „A sacramentum *külső jegy*, a mi által az Úr, az ő irántunk való jó akaratát szemünk elébe állítja és megpecsételi a mi gyenge hitünk támogatására.“ Vagy másképpen: „Isten kegyelmének előttünk külső jegy által nyilvánvalóvá lett bizonyossága.“ Ezt nem úgy kell érteni, mintha a sacramentum az Isten kegyelmét biztosítaná a mi számunkra. Az Isten kegyelme minden ilyen külső biztosíték nélkül is megmarad. Azt kell tehát értenünk, hogy a sacramentum *minket* biztosít Isten kegyelméről s a szellemi dolgokat a mi gyengeségünk miatt érzéki formában szemlélteti. Olyan a sacramentum, mint a „pecsét“ az okmányokon, vagy mint az „áldomás“ a szerződéseknél. Az Istennel való „szövetség jegye.“ Augustinusszal „látható ígérek“ is nevezhető. Hasonlattal élve úgy tekinthetők, mint „hitünk oszlopai“, vagy pedig mint tükör, melyekben Isten kegyelmének reánk kiáradó gazdagsága szemlélhető. Céljaikra nézve úgy is tekinthetők, mint „gyakorló eszközök“, melyek által az Úr népének hitét gyakorolni és megerősíteni akarja. Ilyen értelemben a sacramentum annyi, mint „vallásos eselekmény.“

Látni való ezekből, hogy Kálvin igen nagy súlyt fektet arra, hogy a sacramentumok lényegét, célját és erejét a lehe-

tőleg megvilágítsa. Kettős oka volt erre. Egyfelől el akarta kerülni annak a látszatát, mintha a korában feltűnt radikális iránynyal egy gyékényen árulna, másfelől pedig meg akarta győzni olvasóit a kath. felfogás tévelygéseiről. E közvetítő álláspontról részletes polemiába bocsátkozik ugyanazokkal, a kik a sacramentumokat „erejüktől megfosztják“, mint azokkal, a kik azoknak valamely „titkos erőt“ tulajdonítanak.

Hány féle sacramentum van? A hagyomány hetet őriz. A kath. egyház ragaszkodik e hagyományhoz. Jézus azonban csak kettőt rendelt. Az ó-testamentum is csak kettőre útal. Ez a kettő elég is. Az egyik a keresztség, a másik az úrvacsora. Az első a „megtisztulásnak“, az utóbbi a „megváltásnak“ a sacramentuma. A víz jelképezi a megtisztulást, a vér az elégtételt. A Krisztus oldalából a kereszten folyt „víz“ és „vér“ is e kettőre mutat.

A keresztségről, szólva mindenek előtt annak a czélját határozza meg Kálvin. Kettős czélját látja a keresztségnek. Az először a „mi hitünknek“, másodsor „az emberek előtt való valótlástételünknek“ szolgál. A mi az elsőt illeti, háromféleképpen támogatja a keresztség a mi hitünket. Első sorban megerősít abban, hogy „bűneink úgy meg vannak bocsátva, úgy el vannak törölve és feledve, hogy azokról Isten soha többé nem emlékezik meg.“ Éppen ezért Kálvin szerint felületesen gondolkoznak a keresztségről úgy azok, a kik azt csupán külső ismerető jegynek tartják, mint azok, a kik annak hatályát csak az eredendő bűnre terjesztik ki. Másodsor az által szolgálja a keresztség a mi hitünket, hogy megmutatja „a Krisztusban való megöldöklötésünket és a benne való új életünket.“ Ez azonban korántsem azt teszi, mintha a keresztség teljesen kiragadna az eredendő bűnből és romlott állapotunkból s eredeti természetünk tisztaságát és tökéletességét helyreállítaná. Hanem azt jelenti, hogy a keresztség bizonyosokká tesz arról, hogy a kárhozattól, melyet minden szülött megérdemelne, meg vagyunk szabadulva, mert Isten a maga irgalmából a hívők fonák és romlott lelkét a „tulajdonítás folytán“ igazaknak tekinti. Harmadsor a keresztség a mi hitünket megerősíti arra nézve, hogy mi „a Krisztussal anynyira egygyé lettünk és összeforrottunk, hogy az ő minden jótéteményeinek részesei vagyunk“.¹

¹ I. m. 185—192 ll.

A másik célja az a keresztségnek, hogy általa nyilvánosan fejezzük ki és valjuk be, hogy mi az Isten népéhez akarunk számláltatni, vagyis a keresztes egyháznak tagjai kívánunk lenni.

Ezekben megismervén a keresztség célját, az a kérdés, hogy miként lesz annak reánk nézve kívánt fogamatja? Ugy tekintjük, mintha „Isten kezéből“ vennők. A ki kiszolgáltatja, az csak közvetítő. Hatása és ereje nem függ annak a személyétől, a mint a donatisták tanították s az ujrakeresztelkedők hiszik. Egy dolog kívántatik meg, t. i. hogy „hittel“ fogadjuk. Hit nélkül ninesen ereje és hatása.

Itt eljutottunk ahhoz a kérdéshez, a mely úgy Luthernek, mint Kálvinnak nagy gondot okozott, t. i. hogy ilyen feltétel mellett mennyiben jogosult a *gyermek-keresztség*? A logika szigorú törvényei szerint az első keresztesek gyakorlatához: a felnőttek kereszteséhez kellett volna visszatérni, a mint ezt Dávid Ferencz nem irtózott kimondani. Azonban a korábbi reformatorok a kereszteség egy ősi, szép szokásáról nem tudtak volna lemondani, de nem is akartak; mert ezzel az eretnecség vádját méltán zudithatták volna fejükre s e mellett a gyűlölt ujrakeresztelkedők táborába jutottak volna. Ezeknek kikerülése céljából Luther kész volt a hagyományos felfogást hívni segítségül s a szent lélek titkos közreműködésére hivatkozott a kereszteségben. Kálvin pedig meglehetősen sajtáságos logikával bizonyítani igyekszik, hogy az Isten már a kis gyermekeknek adhat hitet, vagy legalább annak valamely „előizét“. Azonban ő maga is érzi, hogy ez nem elég kielégítő magyarázat s kiegészítő eszközökppen szintén hivatkozik az Isten „rejtett tanácsaira“. ¹ Mi megvalljuk, hogy minket az ő álláspontja mellett nem tudott meggyőzni a gyermek-kereszteség jogosultságáról.

Sokkal világosabban és szabadabban nyilatkoznak az újabb ev. ref. hittani írók: „A kereszteség vize nem mossa el a megkeresztelt bűnét, hanem csak jelzi, hogy meg fog tisztulni bűnéből, ha hisz a Jézusban és tanításai szerint él“. A kereszteség csak külső jegye annak, hogy a gyermekek már csecsemő korukban külsőleg az egyház tagjai közé bevetetnek. Lelkileg pedig csak akkor lesznek az egyház tagjai, ha a Jézus tudó-

¹ I. m. 197. l.

mányát elfogadják s a szerint élnek.¹ „A keresztség nem adja a bűnbocsánatot“, hanem csak bizonyossá teszi a megkeresztelést, hogy ha hiszen, bűnbocsánatot nyer“. ² Éppen azért a keresztséget magában véve nem tartják teljesen befejezett szertartásnak, hanem csak egy feltételes cselekménynek, mely a *confirmatio* által nyer teljes befejezést. A keresztségnek ilyen értelmezése egy nagy lépést jelent az első keresztyének gyakorlatához. Csak az a különbség, hogy a míg hajdan a tanítás megelőzte a keresztelést, addig ma ez előzi meg amazt. Hatása azonban ugyanazon föltételtől függ s így a kath. elem ki van küszöbölve belőle.

A Krisztus által rendelt másik sacramentum az *urvaesora* vagy *eucharistia*. Ennek helyes értelmezése is sok gondot okozott a reformatio idejében. A katolikusok ragaszkodtak az átlényegülés csodás tanához. Luther sem tudta levetközni a neveltetésével beleoltott szellemet. Ő is a kenyér és a bor színe alatt a valóságos testet és vért látta. Zwingli korát meghaladó értelemmel csak külső jelképet látott a kenyérben és borban. Kálvin e két látszólagos szélsőség között foglalt helyet. Ő nem azt a kérdést vizsgálta, hogy a kenyérben és borban mi módon van jelen a Kr. teste és vére, hanem, hogy e sacramentum jegyei miként szolgálnak a mi üdvünkre? Felelete ez: „Valamiképpen a kenyér a mi testünknek életét táplálja, meg- és fentartja: azonképpen a Krisztus teste a mi lelki életünknek eledele és fentartója“. És „a micsoda haszna van a bornak testünkre nézve, ugyanazt eszközli nekünk lelkileg a Krisztus vére“. ³ A kenyér és a bor tehát nem pusztán külső jegyek, hanem lelkünk táplálására szolgálnak. De másfelől ez a sacramentum erős bizonyíték a mellett, hogy mi a Krisztussal annyira egygyé lettünk, hogy mindazt, a mi az övé, a miénknak mondhatjuk. Az ő élete, gazdagsága, halhatatlansága, istenfiúsága a miénk, mert „érettünk“ töretett meg a teste s ontatott ki vére. Miképpen adatik hát e sacramentumban a Krisztus teste és vére? E kérdés eldöntésénél tudnunk kell, hogy a sacramentum „lelki dolog“, mely lelkünket táplálja. Természetileg nem vehetjük, mert irva van, hogy Krisztus menybe ment.

¹ Kis József: Ker. hit- és erkölstan. Pápa, 1902. III. kiad. 47. l.

² Kovács L. és Gergely K. „Ker. hittan“. Debreczen, 1892. 44. l.

³ I. m. 201. l.

A test pedig helyhez van kötve. Mindenütt jelenvaló test nincsen. Ha a Krisztus teste a menyben van, mi nem vehetjük a földön. Azonban Jézus uralkodik. Ereje mindenütt nyilvánul. Látszik e földön és övéi táplálásában és őrizetében éppen olyan fokban, mintha testileg közöttünk volna. Ilyen értelemben veszszük az urvaesorában a Krisztus testét és vérét. Tanalakban kifejezve: „igazán és hatékonyan; de nem természetileg“. Ez azt teszi, hogy „nem maga a test lényege vagy a Krisztus igazi és természeti teste adatik nekünk; hanem mindazok a jótétemények, a melyeket Krisztus nekünk az ő testében megszerzett“. Ilyen értelemben egygyé teszi ez a sacramentum mindazokat, a kik jegyeiben részesülnek: szeretetre, békességre és egyetértésre buzdítja. Ezért nevezi már Augustinus a szeretet képesének.

Ezekben megismervén az urvaesora lényegét és fontosságát, az a kérdés, hogy miképpen kell az Ur asztalához járulni? Tévednek azok, a kik azt hiszik, hogy az Ur asztalához csak a „kegyelem állapotában“ levő, az az teljesen büntelen emberek járulhatnak. Ez esetben minden ember el volna zárva az urvaesorától, mert teljesen tiszta senki sínes közöttünk. Különben is az a betegeknek orvosság, a bűnösöknek vigasztalás. Csak az a fő, hogy „hittel“, „szeretettel“ és „alázatossággal“ vegyük a jegyeket, melyek a mi életünk táplálóiává lesznek. Nem kevésbé tévednek azok is, a kik elégségesnek tartják egy évben egyszer venni urvaesorát. Sőt az urvaesora czéljából önkényt következik, hogy annál jobb, minél gyakrabban élhetnek a keresztyények vele. Isten ígéje s a Jézus rendelete ellen cselekesznek azok is, a kik az egyik jegyet minden ok nélkül elvonják a hívőktől s csak egy szin alatt szolgáltatják ki az Urvaesorát.

De a tévelygés tetőpontját akkor érte el, a mikor az urvaesora helyett a *misét*, mint „engesztelő és elégtévő“ áldozatot állították a világ elé. Itt Kálvin részletes és beható polemiába boesátkozik a misézőkkel. Nem válogatja a szavakat, nem mérsékli a hangot, hogy annál nagyobb erővel küzdhessen ez „undok tévelygés“ ellen, a mely csaknem az egész világot elvakította s a mely szégyent és gyalázatot hoz a Krisztusra. Nem követhetjük Kálvint a harez terére, de az elmondottakból is világos az urvaesoráról való felfogása.

A keresztség és urvaesora a két igazi sacramentum. Ezeket emberi találmányokkal meghomályosítani nem szabad, mert eredeti alakjukban felelnek meg valódi hivatásuknak. Vagy a mint Kálvin mondja: „Mennyivel fényesebben tükröződik vissza ezekből Isten dicsősége s a lelki vigasztalásnak édessége, mennyivel nagyobb mértékben árad a hívőkre, mint azokból a fagyos és színházias haszontalanságokból, a melyek semmi egyébire nem valók, csupán csak arra, hogy a bambán bámészkodó nép érzékeit megcsalják“.¹

V. *A hamis sacramentumokról.*

Kálvin, miután a két igazi sacramentumot eredeti rendeltetésének visszaadni igyekszik, a kath. egyház által gyakorolt többi ötnök a hamis voltát bizonyítja alapos készültséggel az előbbi kiméletlen hang megtartásával. Azonban — bár ma is szívesen olvassuk az egyházi visszaélések ellen folytatott emez elkeseredett harczot — mivel e fejezet részletezését az idői viszonyok követelték s mivel magával a calvinismussal szorosabb összefüggésben nincsen: a hamis sacramentumok ismeretét mellőzzük.

VI. *A keresztény szabadságról, az egyházi hatalomról és az állami kormányzásról.*

Már első tekintetre nyilván látszik a czél, melyet Kálvin e fejezettel elérni akar. Elvi kérdések tárgyalásába mélyebben itt nem bocsátkozik. A kérdéseket teljesen gyakorlati szempontból tárgyalja. Megnyugtató az egyháztól elszakadt protestans lelkiismeretet; megjelölni az egyházi hatalom körét és határát; megadni az államnak is azt, a mi az államé: ezt a hármas irányu feladatot tette még nélkülözhetetlen sürgössé az íróra nézve az idő és alkalom. Ezek közül dogmatikai szempontból különösebb figyelmet az első érdemel, vagyis mi volt a Kálvin felfogása a ker. szabadságról? Szerinte ez a szabadság nem az Isten iránti engedetlenségben és zabolátlan szabadosságban áll, a mi által felforgattatnék minden rend és mérték-tartás. S ha ilyenek is fordulnak elő a szabadság czime alatt,

¹ I. m. 237. l.

azért nem kell sem nekünk lemondanunk róla, sem másokat megfosztani tőle, hanem ismernünk kell annak a körét és határát. A ker. szabadság három alkotó részből áll. „Az első: hogy a hívőknek lelkiismerete, midőn az ő Isten előtt való megigazulásuknak alapját tevő bizodalmat keresi, magát a törvény fölé helyezze, annak fölébe emelkedjék és a törvény igazságát merőben elfeledje”.¹ Ez azt teszi, hogy senki se bizzék a törvény cselekedeteiből származó megigazulásban s azért a törvénynek rabja ne legyen, hanem azon fölülemelkedve, nyugtassa meg lelkiismeretét a Krisztus érdemén alapuló isteni kegyelemben.

A ker. szabadság második alkotó része az, hogy „a lelkiismeret ne a törvény kényszerítő szükségéből engedelmeskedjék a törvénynek, hanem magának a törvénynek járma alól fölszabadulva, az Isten akaratának önként engedelmeskedjék”.² Már pedig, a míg a lélek a törvény hatalma alatt van, addig úgy elfoglalja a félelem és remegés, hogy teljes örömmel Istennek nem engedelmeskedhetik. Ezért kell, hogy a törvénytől ment, teljes szabadságot élvezzen. A kik a törvény alatt vannak, azok olyanok, mint a „szolgák”, kik félelemmel közelítenek urokhöz, ha mindent, a mi reájuk bízott, el nem végezhetek. Ellenben, a kik a törvény járma alól megszabadultak, azok olyanok, mint a „fiak”, a kik fél-munkával is bizalommal közelítenek atyjukhoz abban a tudatban, hogy az már készségüket és engedelmségüket is szívesen fogadja.

A ker. szabadság harmadik alkotó része: „hogy azokra a külső dolgokra nézve, a melyek önmagukban közömbösök, a lelkiismeret által magunkat Isten előtt semmiképpen megkötve ne tartsuk abban, hogy tetszés szerint most tegyük, majd mellőzzük”.³ Azaz az üdvösségre közömbös dolgokban, mint az étel, ruházat s az ünneplés külső módja, hagyjuk meg a lelkiismeret teljes szabadságát. Azonban mindeniknél óva int, hogy egyik oldalon se menjünk túlzásba s a szabadságot „fonákul” ne magyarázzuk. Szóval úgy éljünk szabadságunkkal, hogy a hitben még erőtlenneknek botránkozást ne okozzunk; de már a furizeusi göggel szemben érvényesítsük jogainkat.

¹I. m. 337 l.

²I. m. 338. l. — ³I. m. 341 l.

Szól még Kálvin az egyházi hatalomról, melyben történelmileg mutatja ki, hogy az egyház igazi hivatása a „tanítás“. Ezzel szemben kiméretlenül ostorozza az egyház ama tulkapárait, melyekkel világi hatalmat és a lelkiismereten való uralkodást akar magának biztosítani.

Végül az állami kormányzás czime alatt részletesen foglalkozik annak három tényezőjével u. m. a *felsőséggel*, mely a törvénynek az őrállója, a *törvényekkel*, melyek szerint az előbbi a hatalmat gyakorolja, és a *néppel*, a mely a felsőségnek engedelmességgel tartozik. E fejtegetéseivel teljesen tisztázza a reformatiót az anarchia vádjá ellen; de másfelől a felsőségnek is a keresztény szempontot figyelmébe ajánlja s a törvények alkotásánál és végrehajtásánál is ennek a szellemnek az érvényesülését sürgeti.

Ezekben kívántuk bemutatni a calvinismus alapelveit, a mint azok először nyilvánosan megjelentek. Igyekezünk a lehető tiszta és hű képet adni annak a férfinak vallásos gondolkozásáról, a kit még ma is a keresztények egy része szellemi vezérének tart. A mint már megjegyeztük, az alapelvek itt még nincsenek tudományos rendszerbe öntve, s ha ebben az alakjában marad a Kálvin műve, akkor bizonyára nem gyakorolta volna azt a nagy hatást a protestans tudományos theológiára, a melyet későbbi határozott rendszerével gyakorolt. Azonban ez is előnkbe tárja a Kálvin gondolkozását, s a kereszténység főbb igazságairól való nézetét. Az egyes kérdések tárgyalásánál megtettük észrevételeinket. Most általában is be kell vallanunk, hogy a Kálvin világa nem a mi világunk. Főleszállnak ugyan nála itt-ott a szabadabb szellem sugára; de azt azonnal elhomályosítja az eretnekség terhes vádjától való félelme. Észrevehetően keresi mindenütt a múlttal való összeköttetést s a radikális iránynak határozott ellensége. Mind a kétféle veszély ellen védi a kereszténységet, s ezért egy középponti állást foglal el. Így ha a protestans gondolkozást egy időre meg is kötötte s a haladás útján föltartóztatta; de másfelől a szétáradó gondolatokat tömörítette, a hamis vádakot eloszlatta, a helyzetet tisztázta, s ez által a reformatiónak nagyobb erőt és határozottabb irányt kölcsönzött. De éppen ez mutatja, hogy Kálvin a saját kora nyelvén a saját kortársaihoz szólott. Bármilyen éles megfigyeléssel s mély belátással rostálta a múlt hagyó-

mányait; de e munkában a kor igényeit és a helyzet által teremtett szükségét tartotta szem előtt. A jövővel nem sokat törődött, sőt útját vágta minden a messzi jövőbe szárnyaló törekvésnek. Ezért ütközött össze Servétell, s ezért homályosította el Zwinglinek sokkal szabadabb irányú szellemét. Azonban a fejlődés ösztönét nem tudta kiirtani az emberiség lelkéből. Sőt a történelem folyamán az ő tudománya a haladásnak egyik lépcső-foka lett. Azért azok, a kik a világot még ma is a Kálvin gondolkozása szerint óhajtának berendezni, nem számolnak azzal a nagy úttal, melyet az emberiség utána, vallási tekintetben is megtett.

De bármennyire állott Kálvin kora szellemének a befolyása alatt; bármennyire legyen idegenszerű előttünk az ő gondolkozásmódja, s gondolatainak a kifejezése; bármennyire hidegen hagyja a mi lelkünket a vallásnak általa körvonalozott alakja: a vallásnak igazi lényege: az Istentől való függés érzete minden sorából kiragyoq. És bárhova fejlődjék az emberiség, bármilyen irányt vegyen haladásunk: a történelem mindig úgy fogja elének állítani Kálvint, mint a kereszténység hős korának egyik kimagasló alakját, ki nagy erővel és számító körültekintéssel segített lerázni az emberiség lelkéről Róma türhetetlen igáját. S ha a harc hevében sokszor túlságba ment, s a keresztényi szellemmel, melyet fölszabadítani akart, ellentétbe jött: azt elfeledjük; de erényeit készséggel méltányoljuk. Ama nagy küzdelem terméke, az Institutio, s mint ilyen mindig számíthat a protestans világ figyelmére és érdeklődésére. A magyar prot. irodalmi társaság tehát jó szolgálatot tett, a midőn Kálvint magyarul is megszólaltatta. A fordító pedig eléggé nem méltányolható munkát végzett, a midőn a nehézségeket legyőzve, az eredeti gondolat-alakok megtartásával is érthetővé tudta tenni a Kálvin sajátságos irányát.

VÁRI ALBERT.

Virágok, melyekkel Jézus diadalát neveljük.¹

(Alapige: Ján. 12 r. 12—13 v.)

Egy nagyszerű szenttörténet képe tárul fel lelki szemeink előtt e pillanatban: Jézus diadalmenete, melynek dicsősége a kereszt kinszenvedései közt éri el azt a magaslatot, mely a halhatatlanság koronájával ékesíti.

Ma a keresztény világ egy része a Jézus diadalmenetének emlékezetére szentel ünnepet, midőn Jeruzsálemben nagy dicsőséggel bevonult, hogy ott prófétái pályájának, váltságunk érdekében, hátralevő áldozatait bevégezve, lelkiországa királyi méltóságát örök időkre elfoglalhassa.

Az ezernyi ezerekre menő *sokaság, mely a húsvét ünnepére jött vala, hallván, hogy Jézus Jeruzsálemben jön: vön kezébe pálmaágakat és eleibe menvén kiálta: Hozsánna! áldott az Izraelnek ama királya, ki jött az Úrnak nevében.*

Mig ellenségei halála felett tanácskoztak, mig titokban a keresztet faragták, melyen az üdvösség fejedelmét megfeszíthessék: *a Jézust tisztelők* hozsánnával, pálmaágakkal, virágokkal járulnak elébe, hogy hódolatukat, tiszteletüket kimutathassák.

Úgy-e, úgy-e keresztény testvéreim, mint Jézusnak nem ellenségei, hanem igaz hivei, feljövötek ti is e szent napon, hogy Jézus diadalmeneteléhez csatlakozzatok, hogy az őszinte tisztelet, szeretet és hódolat *virágait hintsétek útjára, és hozsánnát kiáltatok Izrael ama királyának, ki lett minékünk Istentől — igazság, szentség és váltságunk.*

Minő virágokkal járulhatunk Jézus eleibe, melyek előtte kedvesek lehetnének? Éppen e kérdésre akarok Isten segédelmével megfelelni. Mig azért röviden szólnék: ajándékozzatok meg a ti szokott becses figyelmetekkel.

¹ Egyházi beszéd, virágvasárnapon, confirmandusok felavatásakor.